

Tüzet viszek

Az ókori görögök úgy hitték, négy őselem: Föld, Víz, Levegő és Tűz különböző arányú elegyéből tevődik össze minden a világon. Tévedtek, ám a föld, víz és levegő nélkülözhetetlen számunkra, mert az élővilág létezésének feltételei. Bár a tűz csak vendégként jelent meg a természetben - villámcsapással, vulkánkitörésként -, nélküle nem váltunk volna emberré.

Valaha megszemélyesítették, istenként tisztelték az elemeket ősember elődeink. Önmagukon túlmutató jelentésük azonban máig megmaradt: jelképek, szimbólumok lettek. Ma is beszélünk földanyáról, és a katolikus templomokban soha nem alhat ki a Krisztus jelenlétét jelképező örökmécs lángja. A víz- és tűzszentelés szertartása is az ősi hitvilágból került át a kereszténységbe.

Gyűjtögető, vadászó-halászó ősünk csodálta a zivatarok idején lecsapó égi tüzet, de rettegett is tőle.

Sok időbe telt, mire rájött, hogyan szelídítheti meg. Nem

tudjuk, mikor és hol gyújtott először magának és övéinek tüzet egy lángoló faággal. A régészek a Föld több pontján találtak erre utaló, sok százezer éves leleteket. Igen, az volt az első házi tűzhely, amelyet párjával és kölykeivel körül ült, hogy megegyék a parázson sült vadat. Akkor lett belőlük igazi család, a néhány kődarabbal kerített helyből pedig házi tűzhely.

A tűzhely világított, meleget adott, kapcsolatot teremtett a földöntúli erőkkel, szellemekkel. Előbb az otthont, a családot, a házat, majd a hazát is jelképezte. Őrizni, táplálni és védeni kellett. Anyyira fontos volt, hogy még Szent István törvénykönyve is felmentette őrizőit a vasárnapi misehallgatás kötelezettsége alól: *az egész népség, apraja és nagyja, férfiak és nők menjenek a templomba, kivéve, kik a tüzet őrzik.*

Őseink hitték, hogy a földi tűz égi eredetű. Eredetmondák, teremtésmítoszok sokasága szól erről. A görög mitológiában Hesztia az égi tűz őrzője, a házi tűzhely

és a családok védelmezője. Az ókori Rómában papnők, a Veszta-szüzek őrzik a szent tüzet. Rendkívüli tisztelet illeti őket, de ha kialszik a láng, korbácsolás a büntetésük. Finn nyelvrokonaink *Kalevalájában* Ukkó, a mennydörgés istene az égi szikrát egy lánykára bízta, aki véletlenül ejti le a földre. Más mítoszokban madár vagy más állat hozza el az embereknek. A mongol tűzisten *a tűz lángja fölött lakik, kovakő az anyja, kemény vas az apja.*

Elődeink tűzhelye - barlangban vagy lakógödörben, épített hajlékban vagy jurtában - mindig a ház középpontját, lelkét jelentette. Tulajdonképpen szentély volt, az ősök szellemének, a házi isteneknek a lakóhelye. Ásatások során őskőkori településeken is találtak primitív (kezdetleges) anyaistennő-szobrocskákat, amelyek a házi tűzhely kultikus (vallási) jellegére utalnak. Ilyen a 30 000 éves, ausztriai lelőhelyéről elnevezett Willendorfi Vénusz. Nálunk Hódmezővásárhely mellett került elő anyaistennőt formázó cserépedény. A Kökénydombi Vénusz a 7000 éves Tiszai-kultúra népének tűzhely-kultuszát tanúsítja.

Idősebb társát, a modern szoborra emlékeztető Lúdvári Vénuszt Trogmayer Ottó (1934-2015) régész - a Szitakötő egykori szerzője - találta a Szeged melletti Gyálaréten, és verset is írt róla: *Isteneik képét formázták így az agyagba / itteni ős eleink úgy nyolcezer éve talán.*

Népszokások, hiedelmek, gyermekdalok, szólások is őrzik a házi tűzhely ősrégi kultuszának töredékeit. *Se háza, se tüze*, mondjuk a csavargóra, és ha *pattog a tűz, vendég jön a házhoz*. Lánykéréskor néha még ma is *háztűznézőbe* mennek, és a virágvasárnapi szentelt barkát, gyertyacsonkot nem dobjuk szemétként, inkább elégetjük. Kilencven fele járó szomszédasszonyom pár éve még otthon sütötte a kenyeret, és *hogy a tűz is jóllakjék*, dagasztás előtt lisztet szórt a kemencébe. A tűz túlvilág felé közvetítő szerepének hite ma is pislákol bennünk: mécses teszünk ablakunkba halottainknak, hogy hazataláljanak.

Tüzet viszek, ne lássátok, éneklük az óvodások a körjátékban, nem sejtve, hogy a házi tűz elvitelének ősi tilalmát idézik.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

